

it alles verduigen wij ook verstandom, omdat Christus „beziel“, dat de verlossende belofte om, duisternis (men 14; Luc. 1:79; Ef. 4:18; 5:8 en n onwetendheid tr. 1:14) en zelfs (9:20) is, en dat staat tegenover beide geen geïncipieele kloof, ing kan worden ganisme“, heeft elkander als de lfde reeks“. De „ontwikkelings- teologie“, in den valbaar was in le pseudo-religie natuurlijke theotitng. En al de llen“ in de pseu- st geheel moeten raemer's „totali- blikken door de chting zóó ver- lijnbaar overeen- endom niet ver-

opvatting is voor t het Evangelie, van het 8ste lat handelt over ary approach“). tikel.

H. B.

n de pseudo-religie vens in Schrift en

kerd.”

Zondag 33 nog oede werken. By

iver of volmaakt

goed zijn, Gode

len.

rom het gaat, is oede werken of ze nood-

zaken, die tot het rijven, verklaard, boorte, die nood- ding; de dank- zen van God; de erklozing; en het oor Christus ge-

uitgebreid en tot a, als we zeggen, an worden, om l en om des

t wij door de betuigen, en t hen zeker 2:17.

dat wij het ware t) er niet is- onik uit het eigen leralve de goede l in ons niet ge- t het ware geloof ant het ware ge- brengt alleen als , de gehoorzaam- onderscheiden het tijdgeloof en de

de vergeving lus verwor- til gerecht- vaardiging en de reldaden, die zoo nooit kunnen ge- ze beide tegelij- eving der zonden geloof in ons den uwe gehoorzaam-

n onze ver- str. 1:10. Deze nde. Alléén toch verdienste Zijne mbartigheid van

geuwigheid uitverkoren. Rom. 8:30. Van de verkiezing zijn wij dus zeker uit de rechtvaardiging. Dat wij waarlijk de rechtvaardiging (die nooit aan de uitverkorenen gegeven wordt zonder de heiligmaking) verkregen hebben in Christus, leeren wij kennen uit het geloof; het geloof uit de vruchten des geloofs, dat is (uit) de goede werken, de nieuwe gehoorzaamheid en de ware bekeering. Rom. 8:13; 2 Tim. 1:6.

4. Opdat ons geloof door de goede werken geëoefend, gevoed, versterkt en bevorderd worde. Want in hen, die aan de booze begeerlijkheden, tegen hun conscientie, toegeven, kan het geloof niet zijn, en daarom ook geen goede conscientie, noch vertrouwen op een verzoend en goedgunstig God.

Want het gevoel van de Goddelijke gunst jegens ons en een geruste conscientie verkrijgen wij alleen uit het geloof. Indien gij naar het vleesch leeft zoo zult gij alevens. Wekt de gave op, die in u is, etc.

5. Opdat wij met de goede werken ons leven, onze belijdenis en onze roeping versieren en eeren. Ef. 4:1.

6. Opdat wij de tijdelijke en eeuwige straffen ontgaan. Matth. 7:19; Rom. 8:13; Ps. 39:12.

7. Opdat wij van God mogen verkrijgen de geestelijke en lichamelijke belooningen, die in dit en het toekomstige leven aan de goede werken verbonden zijn. 1 Tim. 4:8. Want indien God niet zou willen, dat de hoop op belooningen en de vrees voor straffen drijfveren voor de goede werken zouden zijn, zou Hij deze argumenten in Zijn beloften en bedreigingen niet gebruiken.“¹⁾

Hiermee hebben wij weergegeven wat Ursinus in zijn Explicatio over de kwestie zegt.

Prof. Hepp had m.i. vóórdat hij theologen onder ons beschuldigde, dat zij het begin van Zondag 33 schrappen als niet-reformatorisch, nauwkeurig moeten nagaan, wat er precies in Zondag 33 staat te lezen; in welk verband de Catech. de dingen heeft gezegd; wat Ursinus er zelf over heeft gezegd in zijn Explicatio. Wanneer dan daarmee de concrete uitingen van de door prof. Hepp bestreden waren vergeleken, zouden we heel wat zuiverder oordeel kunnen vellen.

Nu geeft prof. Hepp echter eerstens de woorden uit Zondag 33 zeer onzuiver en onvast weer. Hij spreekt van goede werken, kenmerken, vruchten des geloofs, zonder te onderscheiden. Hij spreekt van uit de goede werken verzekerd; uit de vruchten (kenmerken) verzekerd; maar is niet eens begonnen met een zuivere analyse van vr. en antw. 86 te geven. De theorie, die prof. Hepp huldigt over de „verzekering uit de kenmerken“, wordt overal geconstateerd, waar hij die vinden wil.

De redeneering is ongeveer zóó: In Zondag 86 is sprake van „uit de vruchten verzekerd“. Vruchten = kenmerken. Wij worden dus uit de kenmerken verzekerd. Wie nu zegt: gij kunt niet uit de kenmerken opklimmen tot de zekerheid des geloofs, verkondigt een ketterij.

Prof. Hepp noemt nergens namen van deze ketteren, en citeert nergens hun gevoelen. Hij wekt alleen weer groter onrust op. Moet in zoo'n sfeer straks de Synode van Sneek beslissingen nemen?

Doet zulk optreden het broederhart geen pijn?

R.

G. B.

1) Ursinus Opera Theol. Tom. I kol. 316—318.

Cir faciendi sint bona opera: & an sint necessaria.

Supra ad quest. 86 aliquot causae impulsivae bonorum operum sunt explicatae, quae huc pertinent: nempe, regeneratio necessario cohaerens cum justificatione: gratitudo pro redemptione: celebratio Dei: confirmatio nostrae fidei & electionis, & bonum exemplum: quo alii Christo lucrifiant. Hae causae possunt latissime diduci, revocatae ad tres classes, si dicamus bona opera esse faciendi, Dei, nostri & proximi causa.

Nostri causa: 1. Ut bonis operibus testemur fidem nostram, & de ea ex his certi simus. Matth. 7:18; Phil. 1:11; Jac. 2:17. Ex operibus ergo agnoscimus nos habere veram fidem, quia effectus non est sine sua causa, & causam ex proprio effectu cognoscere oportet. Si ergo bona opera & novam obedientiam in nobis non sentimus, sumus hypocritae, nec habemus veram fidem, sed malam conscientiam. Fides enim vera (quae nunquam fructibus omnibus suis caret) sola velut arbor fructifera profert bona opera, obedientiam, respicientiam, & haec fidem veram discernunt ab historica, temporali & ab ipsa hypocrisi.

2. Ut sumus certi de remissione peccatorum nobis per Christum impetrata, nos esse propter Christum iustificatos. Justificatio enim & regeneratio sunt conjuncta beneficia, quae sic inter se cohaerent, ut nunquam possint separari. Christus enim utrumque simul nobis impetravit, nempe peccatorum remissionem & Spiritum sanctum: qui per fidem studium bonorum operum ac novam obedientiam in nobis excitat.

3. Ut certi sumus de nostra electione et salute. 2 Petr. 1:10. Haec causa provenit ex praecedente. Solos enim iustificatos propter meritum filii sui Deus ex mera sua misericordia ab aeterno elegit. Rom. 8:30. De electione igitur sumus certi ex justificatione. Justificationem vero (quae nunquam datur electis sine sanctificatione) nos esse consecutos in Christo, agnoscimus ex fide: Fidem ex fructibus fidei, hoc est, bonis operibus, nova obedientia, & vera respicientia. (In margine: Rom. 8:13; 2 Tim. 1:6.)

4. Ut bonis operibus fides nostra exerceatur, alatur, corroboretur, & provehatur. Nam qui indulget pravis cupiditatibus contra conscientiam, in illa non potest esse fides, eoque nec bona conscientia, nec fiducia in Deo placato et benevolo. Sen- sum enim favoris erga nos divini & pacatam conscientiam tantum ex fide obtinemus: Si secundum carnem vixeritis, morietimini: suscita donum quod in te est, &c.

5. Ut bonis operibus ornemus & confortemus vitam professionis & vocationem nostram: Ef. 4:1.

6. Ut vitium poenae temporales & aeternas. Matth. 7:19; Rom. 8:13; Ps. 39:12.

7. Ut a Deo consequamur praemia spiritualia & corporalia, quae promissione comitantur bona opera in hac et futura vita. 1 Tim. 4:8. Nisi enim Deus vellet spem praemiorum, & metum poenarum esse causas impulsivas bonorum operum, non uteretur is argumentis in promissionibus & comminationibus suis.

IPERSCHOUW

Nog eens over „de mystiek“.

In de Persschouw werd er vroeger reeds op gewezen, dat in onze kerkelijke pers de laatste maanden nog al eens wat te doen is geweest over „de mystiek“.

Gelijk bekend is, zijn er in onze kerken velen, die dat woord „mystiek“ graag kwijt willen. Het is huns inziens historisch zóó zwaar belast, en het duidt naar het oorspronkelijke gebruik een zoo door en door onzuivere zaak aan, dat ze, vreezend dat met het woord ook allerlei onschriftuurlijke gedachten en opvattingen zullen binnen dringen, dat woord niet meer willen gebruiken. Zij oordeelen, dat de fijne, gereformeerde termen als geloofsgemeenschap, gemeenschap met God, verborgen omgang met God, bevinding, ervaring enz. de zaak zoo mooi en tekenend en zuiver aanduiden, dat ze het vreemde woord best kunnen missen.

Bij die discussie kwam weer allerlei misverstand tot uiting. Er werd van gesproken, dat het gevaar van dorre verstandelijkheid dreigde. Verdachtmakingen ontbraken weer niet. Ook werd betoogd, dat we in dit verzet tegen het woord mystiek te doen zouden hebben met een nieuwigheid.

Zoo schreef Dr J. Douma van Britsum in een recensie van de rede van Prof. Dijk voor den Geref. Mannenbond o.a. dit:

Prof. Dijk bood met zijn referaat den hoofdschotel. En hij had den moed, een plaats op te eischen voor het gevoel in het godsdienstig leven. Hij durft nog spreken over mystiek, ten spijt van de gewichtige ontdekking, dat mystiek afgeleid is van een heidensch woord, door welke ontdekking velen den schrik schijnen beelgekregen te hebben. Gelukkig blijft prof. Dijk bij zulke ontdekkingen evenwichtig. Hij zal zich getroost hebben met de wijsheid der oude spreuk: woorden gelden door het gebruik.

Ik wil eerlijk zeggen, dat ik niet begrijp, dat er „moed“ voor noodig is om „een plaats op te eischen voor het gevoel in het godsdienstig leven“. Ik geloof niet, dat er onder ons lieden zijn, zóó krankzinnig, dat ze zich tegen dat plaats-opelischen zouden verzetten. Wie van harte aanvaardt, dat de religie het gansche menschenleven omvat — en wie ontkent dat? — zou die het gevoel kunnen en willen buitensluiten?

Ook wordt hier de indruk gewekt of het „een gewichtige ontdekking“ is, dat „mystiek“ afgeleid is van een heidensch woord. Neen, dat is heusch geen ontdekking geweest van hedendaagsche jongeren. Het was in onzen kring reeds lang vóór hen ontdekt. Op den roem van oorspronkelijkheid kunnen zij in dezen heelemaal geen aanspraak maken.

Om dat te bewijzen wil ik hier overnemen een gedeelte van een artikel, geschreven door Dr P. N. Kruijswijk, toen in Vlissingen, nu in Hilversum. Het is verschenen in het „Geref. Theol. Tijdschrift“, Oct. en Nov. 1927.

Grondiger dan iemand in onzen kring — althans gerekend naar wat gepubliceerd werd — heeft Dr Kruijswijk het verschijnsel der mystiek onderzocht.

Na uitvoerig de grondverschijnselen van de mystiek te hebben geteekend en die vanuit gereformeerd standpunt te hebben becommenteerd, schrijft Dr Kruijswijk (het vetgedrukte is van ondergeteekende):

Geen wonder dan, dat het juist Luther en Calvijn waren, die in de Westersche Christenheid de mystiek hebben gestuit in haar triomfeerende baan. Calvijn — zijn naam leest men in de mystieke literatuur niet. Wel heeft deze Luther voor zich trachten te annexeren; ik herinnerde reeds aan Söderblom's woord te dezer zake. Maar zou Prof. Dijk het niet juist treffen? Als hij vraagt, wat Luther stand deed houden in de machtige zuiging der mystiek, dan somt hij tot antwoord drie factoren op: 1. zijn ethisch Gods begrip; 2. zijn uitgaan van de ervaring van zonde en genade; 3. zijn Gleichung van heilsekerheid en geloof.

In naam van het bijbelsch geloofsbegrip met al wat er mee samenhangt, moet de mystiek worden weerstaan.

Dr Kruijswijk stelt ook de vraag of men de onderscheiding van valsche en ware mystiek van Gereformerd standpunt kan handhaven.

Hij doet het als volgt:

Van Gereformerd standpunt bezien moet de vraag naar de juistheid dier onderscheiding beslist worden naar die andere vraag: wilt ge bij het woord mystiek denken aan het historisch gegeven, dat met dien naam genaamd wordt — of wilt ge, met terzijdestelling der historie het oude woord een nieuwen zin geven, n.l. teere godsvrucht, die naar Gods gemeenschap jaagt. Onbeslistheid in deze laatste vraag brengt natuurlijkerwijze verwarring mee. Geeft een onzuivere positie tegenover de historische mystiek. En is daarom in een zóó belangrijke zaak bijzonder te betreuren. Onbeslistheid in deze vraag voert tot de meening: dat wat van de „grote mystieken“ de diepste kern van het hooger genadeleven was, het evenzoo voor ons nog zoo behooren te zijn, waarbij men zich alleen te hoeden heeft voor extra-vagantiën als quietisme, pantheïsme, enz. Vanuit dezen gedachtegang is b.v. geschreven, dat toch zoo rijpe werk van Zahn, de Einführung in die Christliche mystik, en evenzoo de brochure van Prof. Dr W. J. Aalders: de waarde der mystiek voor ons geloofsleven. En toch, zoo kan dunkt mij op Schriftuurlijk standpunt de stand van

zaken niet beschouwd worden. De aanwijzing der bezwaren onder II A moge het hebben verduidelijkt. Ik herinner aan de samenvatting van Prof. Bavink¹⁾. Eerst wordt daar afgezonderd van de mystiek alle magie, mantiek, spiritisme, theosofie (ook Görres behandelt dergelijke phenomena in zijn groote werk). Evenzoo geschiedt met al datgene, wat wel gebruik maakt van de krachten van religie en openbaring, maar voert tot extasen, visioenen en pantheïsme. Dat heet alles mysticisme. En zelfs tegen wat dan overblijft, brengt de dogmatiek zoo hier en daar ernstige bezwaren in.

Zoo dunkt mij ook het standpunt van Voetius, die veel waardeert in de Roomsche „practizijns“, o.a. Ruysbroeck, maar tegelijk geestelijk en ernstig waarschuwt²⁾.

Och zonder bezwaren tegen de „grote mystiek“ is wel niemand (zijzeve ook niet, krachtens veelvuldige retracciones bij verschillende mystici). Maar niet altijd wordt de onzuiverheid daar gezien, waar ze m.i. juist ligt: in de mystieke kern zelf. Wie dit voorbij ziet en tegelijk wil blijven onderscheiden tusschen schriftuurlijke en onschriftuurlijke mystiek loopt gevaar, heel het historisch verschijnsel metterdaad af te wijzen, de naam te behouden, en die over te dragen op iets anders, n.l. op het dieper godvruchtig leven der gemeenschap met God. Wat voor de mystiek zelf was: een lager stadium, waarin nog veel heerlijks ontbeerd wordt, dat toch genoten kon worden. Die loopt gevaar, te vergeten, dat mystiek is een bijzondere vorm, en in haar diepste kern en hoogste streven een onbijbelsche vorm van godsdienstig leven.

Dr A. Kuyper zoekt het onderscheid tusschen mystiek en mysticisme voornamelijk in het practisch al of niet vasthouden aan het „filioque“³⁾. Wanneer de historische mystiek evenwel in de hoogere stadia komt, hoort men van den Middelaar als bemiddelaar der Godsgemeenschap door den Geest zooveel niet meer. Bijzonder in de God-schouwung is van Christus' werk geen sprake meer.

Dat is: Dr Kuyper's onderscheiding snijdt het hoogste streven der „grote mystiek“ als onschriftuurlijk af. Niet een bijzaak, maar het einddoel. Hetzelfde geldt van wat Dr Kuyper opmerkt over het onmiddellijke der gemeenschap met God⁴⁾: het raakt het wezen zelf der historische mystiek.

Een zelfde wijze van doen signaleert Dr Kruijswijk dan in Zahn. Ook bij hem afwijzing van en critiek op allerlei trekken die tot het wezenlijke der mystiek hooren, om de mystiek in de christelijke religie te kunnen behouden. Hij maakt een graduëel verschil van wat naar het wezen een essentieel verschil is tusschen mystiek en „gewone“ vroomheid: Zoo alleen kan hij „de mystiek“ blijven aanvaarden en met Prof. W. J. Aalders' oordeel over de mystiek staat het evenzoo:

Als ik het in bescheidenheid, gelijk tegen een groote als Dr Kuyper, zoo ook in weer een ander opzicht tegen een man als Prof. Aalders mag opmerken: hij heeft over de mystiek der historie een wel zeer „breed“ oordeel. Eigenlijk is heel de fraaie brochure bovengenoemd, daarvan een bewijs. Als hij het evenwicht verstoort ziet roept hij uit: „tenslotte hebben wij „niet te vragen, naar wat de mystiek op een ont- „redderde wereld en in gebrekkige menschen bereikt, „maar wat zij krachtens haar theologischen opzet be- „doelt“⁵⁾. Terwijl toch, zoodra men aan dien theologischen opzet toekomt, de bezwaren zich opstapelen. Ook Prof. Aalders noemt het Godschouwend leven een leven jenseits van strijd en zorg, ook van goed en kwaad! En hij moet wel besluiten met Vanghans raad: Wees een mysticus, maar wees niet, wat negen van de tien mystieken geweest zijn“⁶⁾. Tenslotte wil ook Prof. Aalders concluderen, dat de mystiek slechts één scheiding maakt, tusschen kinderen Gods en die het niet zijn, terwijl de twee bundels „Grote mystieken“ van zijn eigen hand zoo hier en daar wel anders getuigen: van het aristocratisch sentiment der mystiek.

Ook Dr Geelkerken deed in een referaat, gehouden op de Geref. Predikantenconferentie in 1924, evenzoo:

Het komt mij eindelijk voor, dat het ook bij Dr Geelkerken zoo staat. Zijn referaat is ook daarom hier zoo bruikbaar, daar naar het gedrukte verslag der bespreking principieel verzet bijna niet geboden is, zoodat het referaat mag gelden als weergave van vrij algemeen heerschende gedachten. Dr Geelkerken wil naar de apart verschenen „Vier Referaten enz.“ afkeuren, dat de mystiek waande een onmiddellijke gemeenschap met God te oefenen, hij wil afkeuren den methodischen weg, waarlangs zij deze gemeenschapsoefening trachtte te bereiken — dat alles noemen mysticisme, waarmee het wezen der historische mystiek verworpen is als onbijbelsch. En wat dan als „ware mystiek“ overblijft, hetgeen daarna (afgezien van de benaming als mystiek) kort en treffend wordt omschreven op dezelfde bladzijde, „mag in echte, christelijke religie niet ontbreken“. Zoo worden ook hier de grote mystici drijvers van valsche mysticisme, zoo wordt ook hier het historisch gebruik van het woord ontkracht, en het innig Christelijk gemoedsleven foutief benoemd met een naam, dien het niet noodig heeft.

Is het dan alleen een kwestie van woorden? Immers neen. Hoe licht slaapt niet met het woord iets van de zaak naar binnen. Klare onderscheiding is hier wel zeker eisch. De historische mystiek is door de Schrift in haar hoofdtrekken geoordeeld. Zelfs wat soms gaarne „mystieke teksten“ worden genoemd, hebben met haar niet van doen. Dr Geelkerken spreekt van uitdrukkingen als: Gods verborgen omgang, nabij God zijn, het opheffen der ziel tot Hem, het verschijnen voor Zijn aangezicht, het wandelen met God,

1) Dogmatiek, III 2, p. 601/2.

2) Geestelijke Verlatingen, uitgave van „Filippus“, 1908.

3) De Heraut, no. 1169, Cf. zijn: Drie kleine Vossen.

4) De Heraut, no. 1171.

5) a.w., p. 17.

6) a.w., p. 33.